

7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]: схвалена Указом Президента України від 25.06.2013 № 344/2013). – Режим доступу : http://leader.ciit.zp.ua/files/.../pr_rosy_osv.doc.

8. Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 16.11.2015 № 641/2015). – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/6412015-19560>.

Дата надходження до редакції: 10.03.2016 р.

УДК 372.4:37.014:37.0

Олеся ГУЛЬКО,
кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри теорії
та методик початкової та дошкільної освіти
Хмельницького ІІПО

ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН У ЗМІСТІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У статті здійснено філософський аналіз основних напрямків модернізації сучасного освітнього простору. Визначено зміни в змісті початкової освіти в контексті сучасної наукової думки та чинних освітніх документів.

Ключові слова: модернізація, зміст освіти, міждисциплінарний та трансдисциплінарний підходи, практизація навчального процесу.

В статті здійснено філософський аналіз основних напрямків модернізації сучасного освітнього простору. Визначено зміни в змісті початкової освіти в контексті сучасної наукової думки та чинних освітніх документів.

Ключевые слова: модернизация, содержание образования, междисциплинарный и трансдисциплинарный подходы, практика учебного процесса.

It was done philosophical analysis of the main directions of modernization of the modern educational space. It was determined the changes in the content of primary education in the context of modern scientific thought and existing educational documents.

Key words: modernization, the content of education, interdisciplinary and trans disciplinary approach, pragmatization of the educational process.

Постановка проблеми. Реалії сучасного світу означені швидкими та стрімкими змінами, що внесли дисонанс у процес суспільного розвитку та буття людини, позбавивши її чітко визначених орієнтирів та пріоритетів. Стрімких обертів набуває ситуація невизначеності, непрогнозованості, сповнена тривожними прогнозами, небезпечними ризиками, масштабними кризовими явищами тощо, які зруйнували не лише структури світового порядку, а й логіку їх існування. Сучасні соціокультурні передумови презентують низку викликів перед людиною та створеними нею соціальними інститутами, зокрема освітою. На освіту покладається не лише завдання відшукати адекватні відповіді на цивілізаційні

виклики епохи, а й окреслити подальші орієнтири їх розвитку. Ця обставина зумовлює необхідність рефлексії сутності освіти, розуміння того, що вона може запропонувати в майбутньому з погляду подальшого цивілізаційного поступу людства.

Однією із відповідей на означені соціокультурні виклики є модернізація змісту освіти, приведення її у відповідність до найновіших досягнень сучасної науки, культури і соціальної практики, створюючи адаптивне середовище для становлення та розвитку сучасної особистості, не залишаючи за межами швидкозмінного, динамічного світу. Адже, за словами В. Андрущенка, «модернізація сьогодні є своєрідним стилем і типом буття європейського соціуму. Цей процес охоплює всі підрозділи соціального організму. Не є винятком і сфера освіти. Незважаючи на труднощі й певні соціальні проблеми, тимчасові відступи від завойованих позицій, горизонт перетворень в економіці, політиці та соціокультурній сфері висвітлюється дедалі помітнішими досягненнями. Європейська освіта перебуває в стані модернізації. До цієї самої стадії входить і освіта України» [1, с. 683].

Аналіз наукових досліджень і публікацій засвідчив актуальність проблеми модернізації змісту освіти. Так, означеній проблематиці присвячено праці В. Андрущенка, І. Беха, М. Бойченка, Г. Васяновича, В. Воронкової, С. Ганаби, О. Гомілко, Л. Горбунової, А. Гуменюк, Р. Гуревича, І. Добронравової, Н. Зглінської, І. Зязюна, Г. Кедровича, В. Кізіми, С. Клепка, І. Колеснікової, Н. Кочубей, С. Кримського, В. Кременя, М. Култаєвої, В. Лугового, В. Лутая, М. Михальченка, О. Цимбалару, Л. Панченко, О. Пометун, І. Предборської, О. Савченко, Н. Савчук, Л. Сохань, І. Степаненко, С. Шевцової, О. Щербака та ін.

Метою статті є філософський аналіз основних напрямків модернізації сучасного освітнього простору та початкової ланки освіти зокрема.

Виклад основного матеріалу. В контексті сучасної наукової думки основними напрямками модернізації змісту освіти варто назвати: впрова-

дження інноваційних процесів в освітній простір; створення адаптивних умов для самопроекування та самореалізації особистості; інтеграцію змісту освіти; впровадження міждисциплінарного та трансдисциплінарного підходів; проектування єдиного європейського та світового освітнього простору; практизацію навчального процесу; створення сприятливого комунікативного освітнього простору тощо. В розрізі зазначеної проблематики проаналізуємо початкову ланку освіти, акцентуючи увагу на когнітивній, практичній, творчій та комунікативній складових, аби побачити як спрацьовують вищезгадані настанови на практиці.

Системоутворюючим чинником якості шкільної освіти О. Я. Савченко визначає саме якість змісту освіти. На думку дослідниці, від того, якими є мета і теорія відбору змісту, його структурування за освітніми галузями, предметами, наскільки точно він співвідноситься з потребами та можливостями дітей конкретного класу, значною мірою залежить ефективність початкової освіти. У конструюванні змісту сучасної початкової освіти втілено такі ідеї:

1) визначення змісту всіх освітніх галузей на засадах гуманізації, цілісності, потреб загальнокультурного розвитку дітей;

2) застосування державного стандарту як основного механізму реалізації соціального запиту держави щодо освіченості дітей, нормативного регулювання змісту, обсягів навчального матеріалу;

3) упровадження компетентнісного підходу до відбору змісту та визначення вимог до навчальних досягнень учнів;

4) інтеграція як принцип конструювання і реалізації змісту через інтегровані курси, що дає можливість краще врахувати цілісність світу, розкрити дітям взаємозв'язки між різними явищами, подіями тощо;

5) цілеспрямоване збагачення змісту виховним і розвивальним матеріалом, який створює передумови різнобічного виховання та розвитку учнів;

6) варіативність реалізації державного стандарту шляхом створення авторських програм і відповідних підручників [15, с. 3].

Проаналізуємо кожну із представлених ідей детальніше.

На початковій ланці освіти Постановою Кабінету Міністрів України від 20.04.2011 р. було затверджено новий Державний стандарт початкової загальної освіти, в процесі якого ретельно вивчено зарубіжний освітній досвід та враховано традиції вітчизняної освіти. Позитивними змінами нової редакції представленої документа в контексті нашого дослідження є: забезпечення наступності змісту дошкільної та початкової загальної освіти; особистісно зорієнтований підхід в освітньому процесі початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів; формування ключових компетентностей учнів початкових класів, зокрема загальнокультурної, громадянської, здоров'язбережувальної, інформаційно-комунікаційної; розроблення єдиного змісту стандарту для всіх мов навчання; вивчення іноземної мови з першого класу в усіх загальноосвітніх навчальних закладах; посилення природничої складової стандарту, зокрема введено нову освітню галузь «Природознавство»; впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі початкових класів загальноосвітніх

навчальних закладів. Таким чином, нова редакція Державного стандарту початкової загальної освіти зорієнтована на соціалізацію та практизацію особистості молодшого школяра. У змісті кожної освітньої галузі передбачено діяльнішу лінію, спрямовану на зближення дитини з реальним сучасним життям, яка дає можливість оволодіти конструктивними, проєктуючими та рефлексивними навиками [4, с. 18].

Одним зі шляхів модернізації змісту освіти й узгодження його із сучасними потребами, інтеграцією до європейського та світового освітніх просторів є орієнтація навчальних програм на набуття ключових компетентностей та створення ефективних механізмів їх упровадження. Ідея компетентнісного підходу – одна із відповідей на запитання стосовно того, який результат освіти необхідний особистості та загребуваний сучасним суспільством. Формування компетентності учня сьогодні є однією із актуальних проблем освіти і може розглядатися як вихід із проблемної ситуації, що виникла через протиріччя між необхідністю забезпечити якість освіти та неможливістю вирішити цю проблему традиційним шляхом. О. Я. Савченко зазначає, що «компетентнісний підхід у шкільному навчанні є інноваційним засобом його модернізації. Це зумовлено проблемами досягнення більш якісної освіти не загалом для системи, а для кожного учня зокрема. Компетентнісна освіта – спроба вийти за межі традиційної парадигми навчання, коли результатом вважається система знань, умінь і навичок учня, а не його здатність діяти. Тому коротко можна визначити, що компетентнісна освіта – особистісно-діяльнісна. Звичайний результат навчання «знаю що...» змінюється у напрямі «знаю як...» [15, с. 5]. Компетентнісний підхід осучаснює всі складові навчального процесу початкової школи, починаючи з його мети і змісту. Це сприяє зосередженості вчителя та учнів на результативній складовій навчання, підвищує можливості для практико-зорієнтованої освіти, мотивації дітей до навчання.

Сучасний освітній процес у контексті початкової школи також стрімко набуває рис інтегративності, орієнтуючись на можливості, потреби, соціальний запит особистості. С. Клепко у роботі «Інтегративна освіта: поліформізм знання» відстоює думку, що саме інтегративний принцип навчання надає людині можливість оволодіти вміннями та навичками власної повноцінної життєтворчості, що передбачає відмову від таких методик викладання, які нівелюють особистість і орієнтовані на «середнього учня» [7, с. 29]. Філософ інтеграцію у змісті освіти виявляє у таких формах: «а) внутрішньопредметна інтеграція – впорядкування дисциплінарної галузі знань на основі ядра технологічних умінь та звичок мислення, необхідних для успішної діяльності у «галактиці» цієї дисципліни; б) «експансіоністська» інтеграція – реалізація інтегративного потенціалу певної галузі змісту освіти в міждисциплінарних процесах взаємодії наукового знання; в) філософська інтеграція – реалізація дисципліною її автономного філософського компонента; г) інформатизаційна інтеграція – оволодіння знаннями й технологічними вміннями за допомогою сучасних інформаційних технологій; д) технологічна інтеграція – оволодіння знаннями і вміннями передусім для ефективного використання сучасних суспільних та особистісних технологій з

метою задоволення власних і суспільних потреб; е) особистісно зорієнтована інтеграція – створення індивідом власної, неповторної організації знання, формування інтегративного (трансверсального) розуму, здатного до особистісного самовизначення, вільної життєтворчості, соціально-психологічної інтеграції з якнайширшими спільнотами людства» [7, с. 29]. Інтеграція змісту освіти на початковій ланці зумовлює проектування цілеспрямованого руху в напрямку формування такої комунікативно-навчальної системи, що індивідуально сприятиме максимальному виявленню природних здібностей кожної дитини. Прикладами інтеграції є реалізація низки навчальних курсів, серед яких – «Природознавство», «Я у світі», «Уроки для стійкого розвитку» та ін.

Модернізуючі процеси в контексті початкової освіти зорієнтовані на створення умов для інтелектуального, соціального, морального, фізичного розвитку та саморозвитку учнів. Сучасна початкова освіта має на меті забезпечити всебічний розвиток молодших школярів та повноцінне оволодіння ними всіма компонентами навчальної діяльності. Тому у відборі змісту враховується його наступність і неперервність, доступність і науковість, потенційні можливості для взаємозв'язку, навчання й розвитку, а також для реалізації принципів індивідуалізації, гуманізації навчально-виховного процесу [13, с. 8-9]. Оновлений підхід до організації навчально-виховного процесу характеризується всебічним вивченням інтелектуальних і психологічних можливостей учнів. Особлива увага при цьому приділяється сукупності організаційних, логіко-мовленнєвих, пізнавальних і контрольних умінь і навичок, які стали об'єктом постійної і систематичної роботи вчителя початкової школи. Особливістю навчально-методичного забезпечення на даному етапі оновлення змісту освіти стало врахування принципу диференціації та особистісно зорієнтованого навчання [13, с. 9].

Ще одним важливим напрямком модернізації початкового змісту освіти є прагматизація освітнього процесу. Варті уваги такі прагматичні зрушення, як: актуалізація мети – становлення інноваційної знаннєвої людини; активне впровадження в освітній процес проектних технологій навчання та ІКТ; комунікативний характер методологічної бази. Вдалим прикладом прагматизації освітнього простору в Україні є активне впровадження медіаосвіти, що викликає безліч обговорень, диспутів та наукових досліджень. Так, В. Кремень на поставлене ним же питання «Чого вчити?» відповідає, що «ми повинні переорієнтувати навчальний процес на те, щоб стимулювати в школяра потребу і формувати вміння самостійно опановувати знання та використовувати інформацію, а також навчити критично мислити» [10, с. 7]. В. Биков метою інформатизації загально-освітньої школи України вважає «підготовку підростаючого покоління до повноцінної життєдіяльності в інформаційному суспільстві, підвищення якості, доступності й ефективності освіти. Щоб досягти цієї мети, необхідно підвищити загальну вартість навчання. Це пов'язано не лише з оснащенням загальноосвітніх шкіл і професійно-технічних навчальних закладів сучасними інформаційними технологіями, створенням і розвитком національної інформаційної інфраструктури» [2, с. 220].

Новий етап медіаосвіти у вітчизняній системі освіти характеризується розвитком нових форм

представлення інформації, створенням сучасних бібліотек, модифікацією форм навчання, інноваційними структурами навчання. Поряд із цим потребує уваги проблема посилення відповідальності особистості за результати навчання в ситуації, коли їй надається широке поле вибору різноманітних форм навчання, необхідної інформації та умов дефіциту часу. Тому сучасна освіта намагається допомогти тим, хто навчається, правильно організувати режим навчальної діяльності, враховуючи індивідуальні здібності і можливості кожного. Отже, сучасна медіаосвіта – це гідна відповідь на виклики сучасного інформаційного суспільства, що спрямовує свою діяльність на створення сприятливих умов для становлення сучасної адаптивної особистості, яка вмє орієнтуватися в інформаційному просторі, володіє критичним мисленням та практичними навиками втілення набутих знань у життя. В контексті розглянутої проблематики в початковій школі введено курс «Інформатика» для 2–4 класів, що спрямований на реалізацію мети та завдань освітньої галузі «Технології», визначених у Державному стандарті початкової загальної освіти, та враховує рекомендації ЮНЕСКО «Інформатика в початковій освіті». Курс «Інформатика» є підготовчим курсом, що передує більш широкому і глибокому вивченню базового курсу інформатики в середній школі, являє собою скорочений систематичний виклад основних питань науки інформатики та інформаційних технологій в елементарній формі, а також має світоглядний характер. Метою курсу є формування і розвиток в учнів інформаційно-комунікаційної компетентності та ключових компетентностей для реалізації їх творчого потенціалу і соціалізації в суспільстві.

Для реалізації вищезгаданих настанов сучасна наукова думка однозначно відмовляється від визнання єдиних, універсальних методів навчання, припускаючи найрізноманітніші пояснення й інтерпретації реальності. Поряд із математичними, кількісними методами сьогодні можливі навіть якісні, «розуміючі» методи, які передбачають високий ступінь рефлексивності, тісну взаємодію суб'єкта та об'єкта, розуміння ситуації і «співпереживання» в контексті навчання. Знання набуває рис плюральності, контекстуальності, інтердисциплінарності. Викладені методологічні позиції є основою становлення суб'єкт-суб'єктних відношень у навчально-виховному процесі. Тому методологія сучасної початкової школи пропагує використання інтерактивних, проектних, розвиваючих та моделюючих методів навчання, що сприяють становленню рефлексивної та критичної позиції особистості, елімінації суб'єкт-об'єктних відносин, активного використання ІКТ, домінування діалогічних форм роботи тощо.

Висновки. Сучасні модернізуючі освітні процеси характеризуються побудовою нового змісту загальної середньої освіти України відповідно до мети та завдань національної школи. Шляхи оновлення змісту початкової загальної освіти було окреслено низкою нормативних документів державного рівня. Прийняття ряду документів у період із 90-х рр. ХХ до початку ХХІ ст. сприяло активному обговоренню проблеми формування навчальної діяльності молодших школярів на державному рівні; широкому залученню до вивчення досліджуваної

проблеми наукових кадрів; зверненню до світового досвіду відносно питання компетенізації освіти; розробці та впровадженню підручників і посібників розвивального характеру, що сприяло розв'язанню досліджуваної проблеми через систему освіти; науково-дослідній експериментальній роботі з формування ключових компетентностей учнів; усвідомленню того, що організація навчання на засадах діяльнісного підходу, цілеспрямована робота вчителя з формування повноцінної навчальної діяльності здатні озброїти молодших школярів комплексом загальнонавчальних умінь і навичок, які забезпечують формування вміння вчитися; ефективному впровадженню інноваційних технологій навчання тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрущенко В. П. Світанок Європи: проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи ХХІ століття / В. Андрущенко. – К. : Знання України, 2011. – 1099 с.
2. Биков В. Ю. Мета, будова і функції проектних команд зі створення е-методичних систем відкритої професійної освіти / В. Ю. Биков // Педагогічна і психологічна науки в Україні. Т. 5. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – К. : Педагогічна думка, 2007. – С. 219–231.
3. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ ст.). – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 1–18.
5. Закон України «Про загальну середню освіту» // Голос України. – 1999. – 23 червня. – С. 4–7.
6. Збірник документів МОН України з початкової освіти / упор. Л. Щербаківа. – К. : Шкіл. світ, 2005. – 128 с.

7. Клепко С. Модернізаційні процеси в сучасній освіті [Текст] / С. Клепко. – К. : Шкільний світ, 2008. – 118 с.

8. Погрібний А. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. Педагогічні концепції / [А. Погрібний, А. Алексюк, та ін.]. – К. : Школяр, 1997. – 149 с.

9. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Педагогічна газета. – 2002. – № 1 (91). – С. 4–6.

10. Кремень В. Інноваційна людина як мета сучасної освіти / В. Кремень // Філософія освіти. – 2013. – № 1(12). – С. 7–22.

11. Левченко Т. І. Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах : монографія / Т. І. Левченко. – Вінниця : Нова Книга, 2002. – 512 с.

12. Мірошник С. І. Інновації в системі середньої загальної освіти: теоретичний аспект [Електронний ресурс] / С. І. Мірошник. – Режим доступу : <http://innovosvita.com.ua>.

13. Модернізація освіти в Україні : проект ПРООН «Освітня політика та освіта «рівний – рівному» / за ред. О. Овчарук, О. Локшиної. – К. : «К.І.С.», 2004. – 32 с.

14. Присяжнюк Ю. П. Українська освіта як традиційне явище в умовах модернізації (історико-антропологічне дослідження) / Ю. П. Присяжнюк. – Черкаси : Вертикаль, 2005. – 96 с.

15. Савченко О. Якість початкової освіти: сутність і чинники впливу / О. Савченко // Початкова школа. – 2009. – № 8. – С. 1–6.

16. Савченко О. Я. Стан і завдання реформування змісту загальної шкільної освіти / О. Я. Савченко // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 4. – С. 6–17.

Дата надходження до редакції: 10.03.1016 р.

УДК 372.3:37.014

Галина ЄРЕМЕЙЧУК,

учитель початкових класів
Рокитнівської ЗОШ І-ІІІ ступенів №3
Рокитнівської районної ради

Тетяна ТОКАРЧУК,

учитель початкових класів
Рокитнівської ЗОШ І-ІІІ ступенів №3
Рокитнівської районної ради

ПОГЛЯДИ НА РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано сутність реформування системи початкової освіти України. Обґрунтовано необхідність перегляду змісту чинної програми початкової школи.

Ключові слова: зміст, програма, предмет, модернізація.

В статье проанализированы сущность реформирования системы начального образования Украины. Обоснована необходимость пересмотра

содержания действующей программы начальной школы.

Ключевые слова: содержание, программа, предмет, модернизация.

This paper examines the nature on the reform of primary education Ukraine. In the article the essence of the reform of primary education in Ukraine. The necessity of revision of existing content from primary school.